

דף סקורות: בין החזית למערה – מודלים של חוסן

א. המבחן של בר כוכבא

בר כוכבא (שמעון בן כוזיבא) הנהיג את המרד הגדול נגד הרומאים כ-60 שנה לאחר חורבן בית המקדש השני. דמותו הפכה לסמל של גבורה יהודית פיזית ושל חוסן לאומי אקטיבי.

"מאתיים אלף איש קטועי אצבע היו לו לבן כוזיבא.

שלחו לו חכמים: עד מתי אתה עושה את ישראל בעלי מומים?

אמר להם: וכי איך אבדוק אותם?

אמרו לו: כל מי שאינו עוקר ארז מן הלבנון תוך כדי רכיבה על סוסו – לא יתקבל לצבאך.

היו לו מאתיים אלף איש כאלה, ומאתיים אלף איש כאלה.

וכאשר היה יוצא למלחמה, היה מקבל את אבני הבליסטראות באחת מארכובותיו [ברכיו],

והיה מטיח אותן בחזרה, והורג בהן כמה וכמה נפשות.

וכאשר היה יוצא לקרב היה אומר: 'ריבוננו של עולם, לא תעזור לנו ולא תפריע לנו! (הלא אתה

אלוהים זנחתנו ולא תצא בצבאותינו)'. " (מדרש איכה רבה, פרשה ב')

שאלות:

- מה הייתה הטענה של החכמים כלפי המבחן הראשון של בר כוכבא, מה הבעיה במבחן הזה? ואיזה מבחן חלופי הם הציעו לו במקום?
- כיצד המדרש מתאר את כוחו הפיזי האישי של בר כוכבא בזמן קרב?
- מה המשמעות של המשפט שאומר בר כוכבא כלפי שמיים לפני שהוא יוצא למלחמה, לפי המדרש?
- המבחן הראשון דורש מהחייל פגיעה עצמית, נאמנות והקרבה כואבת. לעומת זאת, המבחן של החכמים דורש כוח טבעי מתפרץ ועוצמה. מה לדעתכם החכמים ניסו לרמוז לבר כוכבא על סוג החוסן שצבא צריך?
- המדרש מתאר את בר כוכבא כסוג של "גיבור-על" שמסוגל לתפוס אבני בליסטראות (אבני קטפולטה ענקיות) בברכיו ולהדוף אותן חזרה. מדוע לדעתכם חכמים בחרו להעצים כל כך את כוחו הפיזי בסיפור, בידיעה שהמרד ההיסטורי הסתיים בכישלון מוחלט?
- המשפט "לא תעזור ולא תפריע" נחשב לאחד המשפטים המעוררים מחלוקת ביותר במסורת. מה הוא מלמד על תפיסת האחריות והחוסן של בר כוכבא? האם זהו כוח או חולשה?

ב. סיפור המערה

רבי שמעון בר יוחאי, מתלמידיו של רבי עקיבא, התנגד לרומאים במישור הרעיוני ונאלץ להימלט על נפשו.

"ישבו רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, וישב יהודה בן גרים אצלם. פתח רבי יהודה ואמר: 'כמה נאים מעשיהן של אומה זו: תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות'. רבי יוסי שתק. נענה רבי שמעון בר יוחאי ואמר: 'כל מה שתיקנו - לא תיקנו אלא לצורך עצמן. תקנו שווקים להושיב בהן זונות, מרחצאות לעדן בהן עצמן, גשרים ליטול מהן מכס'. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות. אמרו: יהודה שקילס - יתעלה, יוסי ששתק - יגלה לצפורי, שמעון שגינה - ייהרג.

הלך הוא ובנו ונתחבאו בבית המדרש. כל יום הייתה מביאה לו אשתו לחם וכד מים... כיוון שהתגברה הגזירה, אמר לבנו: נשים דעתן קלה עליהן, שמא יצערו אותה ותגלה אותנו. הלכו ונתחבאו במערה. התרחש נס ונברא להם חרוב ומעיין מים. והיו פושטים בגדיהם ויושבים עד צווארם בחול כל היום ולומדים. בזמן התפילה התלבשו, התפללו וחזרו ופשטו בגדיהם כדי שלא יבלו. וישבו שתיים עשרה שנים במערה.

בא אליהו הנביא ועמד על פתח המערה ואמר: מי יודיע לבר יוחאי שמת הקיסר ובטלה גזירתו? יצאו ראו אנשים חורשים וזורעים. אמר רשב"י: 'מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה?!' כל מקום שנותנין בו עיניהם - מיד נשרף. יצאה בת קול ואמרה להם: 'להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתכם!'

חזרו וישבו שנים עשר חודשים נוספים... יצאו כל מקום שהיה רבי אלעזר מכה, היה רבי שמעון מרפא. בערב שבת בין השמשות ראו זקן אחד שהיה רץ ובידו שתי אגודות של הדסים. אמרו לו: אלו למה לך? אמר להם: לכבוד שבת. אמרו לו: ולא מספיק לך אחד? אמר להם: אחד כנגד 'זכור' ואחד כנגד 'שמור'. אמר רשב"י לבנו: ראה כמה חביבין מצוות על ישראל! ונתיישבה דעתם." (תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף ל"ג)

שאלות:

1. מה היו שלושת העמדות השונות של התנאים (ר' יהודה, ר' יוסי ורשב"י) כלפי התרבות והבנייה הרומית?
2. מדוע רשב"י ובנו עברו מהמחבוא בבית המדרש למחבוא במערה? מה היה החשש שלהם?
3. תארו את סדר היום של רשב"י ובנו במערה. מדוע הם פשטו את בגדיהם וכיסו את עצמם בחול?
4. "בת קול" (קול משמיים) מתערבת פעמיים בסיפור. מה היא אומרת בכל פעם, ומה גרם לה להתערב?
5. רשב"י חי 12 שנה בניתוק מוחלט מהחברה האנושית. כשראה אנשים עוסקים בחקלאות, הוא שאל: "מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה?". האם לדעתכם חוסן רוחני מחייב בוז לעולם המעשה (עבודה, פרנסה, בנייה), או שזו הייתה טעות של רשב"י?
6. מדוע לדעתכם רשב"י נדרש לעוד שנה במערה ("חזרו למערתכם")? מה הוא היה צריך ללמוד בשנה ה-13 שלא למד ב-12 השנים הראשונות?
7. בסוף הסיפור, רשב"י נרגע כשראה זקן רץ עם הדסים לכבוד שבת. מה מצא רשב"י במעשה הפשוט של הזקן שגרם לו "להתיישב בדעתו" ולהפסיק לשרוף את העולם?

ג. משל השועל והדגים

רבי עקיבא (שהיה רבו המובהק של רשב"י והתומך של בר כוכבא) נתפס על ידי הרומאים כשהוא מפר את הגזירות וממשיך ללמד תורה ברבים. במשל שלו הוא מסביר מדוע, בזמן של גזירות וסכנה, ההתכנסות פנימה אל הרוח אינה פריבילגיה – אלא החמצן היחיד המאפשר הישרדות. רשב"י, תלמידו, מיישם את המשל הזה הלכה למעשה כשהוא בורח למערה.

"תנו רבנן: פעם אחת גזרה מלכות הרשעה (רומא) שלא יעסקו ישראל בתורה. בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה.

אמר לו: עקיבא, אי אתה מתיירא מפני המלכות?

אמר לו: אמשול לך משל, למה הדבר דומה?

לשועל שהיה מהלך על גב הנהר, וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום.

אמר להם: מפני מה אתם בורחים?

אמרו לו: מפני הרשתות שמביאים עלינו בני אדם.

אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה ונדור (נגור) אני ואתם יחד?

אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פיקח שבחיות? אינך פיקח אלא טיפש! ומה במקום חיותנו (במים) אנו

מתייראים, במקום מיתתנו (ביבשה) – על אחת כמה וכמה!

אף אנחנו, עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב בה: 'כִּי הוּא תַּיִף וְאֶרֶץ יִמִּיךָ' – כך אנו מתייראים,

אם אנו הולכים ומבטלים ממנה – על אחת כמה וכמה."

(תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף ס"א ע"ב – בתרגום לעברית קלה)

שאלות:

- מהי הסיטואציה שמתוארת בתחילת הסיפור? מדוע פפוס בן יהודה מתפלא על מעשיו של רבי עקיבא?
- בתוך המשל: מי מייצג את עם ישראל, מי מייצג את גזירות הרומאים (הרשתות), ומה מסמלים המים?
- מה ההיגיון בתשובה של הדגים להצעתו של השועל לעלות ליבשה?
- כיצד מקביל רבי עקיבא בין המים של הדגים לבין התורה עבור עם ישראל?
- כשסכנה רודפת אחרי הדגים במים, הם לא קופצים ליבשה (בריחה מזהות) והם גם לא מנסים להילחם פיזית ברשת (כמו בר כוכבא). מה הם כן עושים? איך זה מסביר את הבחירה של רשב"י לברוח פנימה אל ה"מים" העמוקים (המערה והתורה) בזמן שרודפים אחריו?
- במשל הזה, רבי עקיבא מגדיר מחדש מה מחזיק אותנו בחיים. כשאנו תחת משבר ואיום, הנטייה הטבעית היא לעזוב את ה"רוח" ולהתעסק רק בהישרדות הפיזית. מה רבי עקיבא מזהיר שיקרה אם נוותר על עולם הרוח והזהות שלנו כדי לשרוד?
- כשיש לנו משבר בחיים (אישי או לאומי), אנו שומעים פעמים רבות קולות כמו של ה"שועל" – שאומרים לנו לוותר על העקרונות או השורשים שלנו כדי שיהיה לנו קל ובטוח יותר בטווח הקצר. איך המשל הזה יכול לעזור לנו לפתח חוסן מול הקולות הללו?